

BISERICA LUI BUCUR ÎNTRE ADEVĂR ȘI LEGENDĂ

Magdalena Chitilă

Cu o arhitectură deosebită, raportată la structura generală a lăcașurilor de cult ortodoxe din București și ducând în timp cu ea o legendă, Biserica Sf. Atanasie și Chiril – „Bucur Ciobanul”¹ - a fost restaurată cel mai recent începând cu vara anului 2007. Alături de această nouă intervenție asupra bisericii a fost necesară și consolidarea colinei pe care se află aceasta.

Este biserica despre care s-a discutat cel mai mult, datorită legendei despre ciobanul Bucur. Această legendă este târzie, ea fiind pusă în circulație la sfârșitul secolului al XVIII –lea sau începutul secolului al XIX –lea, când se caută o explicație a numelui orașului²

De fapt prima jumătate a secolul al XVIII este debutul răspândirii în scris a *legendei lui Bucur*, acest Bucur fiind cel ce a dat „numele (și ar fi întemeiat) orașului București” sau, a fost considerat, și „ctitor de biserică”. Legenda lui Bucur a fost transmisă și reluată cu diferite precizări în ceea ce privește profesia sau bunurile deținute de acesta. De multe ori alături de legendă sunt prezentate și aspecte din Bucureștiul secolelor trecute.

Dintre primele mențiuni scrise despre legenda lui Bucur sunt prezentate de: istoricul sas Johann Filstich³, misionarul franciscan Blasius Kleiner⁴, în 1764 Andreas Wipffer (copiază în Transilvania la Vințu de jos textul lui Kleiner), Mihai Cantacuzino, Franz Iosef Sulzer ce „credea că Bucureștii derivă de la bucurie, a se bucura”⁵, consulul englez la București William Wilkinson⁶, profesorul Iosif Gentile⁷,

1. Monument istoric, adresă –strada Radu-Vodă, nr. 33, sector 4, București.

2. Nicolae Stoicescu, Reperoriul Bibliografic al Monumentelor Feudale din București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1961, p.178.

3. Johan Filstich în monografia sa intitulată „Tentamen Historiae Vallachicae” (Încercare de istorie românească) din 1728 menționează că numele orașului București provine de la un schit ridicat de un cioban cu numele Bucur, precizând că râul Dâmbovița “curge în preajmă-i”.

4. Blasius Kleiner scrie în 1761 în latină un memoriu dedicat Țării Românești, Banatului și Transilvaniei de Sud – Vest în care îl menționează pe Bucur și orașul care și-a luat numele de la acest cioban sau tâlhar, amintește de râul Dâmbovița, și locurile din jur ce erau pline de păduri și aici a ridicat o biserică.

5. Nicolae Stoicescu, op.cit., p.178.

6. Consulul englez William Wilkinson, în raportul său din 1820 publicat la Londra: nu-i acordă nici o atribuție lui Bucur și acesta nu este nici ctitor de biserică ci doar persoană înstărită de la care deriva numele Bucureștiului.

7. Iosif Genilie a fost profesor la colegiul Sf. Sava, iar în volumul său intitulat „Geografie istorică,

Nicolae Horga, Al. Pelimon și lista numelor celor care au vorbit despre legenda lui Bucur mai târziu poate continua.

Odată cu Mihai Cantacuzino în Istoria Țării Românești din 1776 se poate discuta de o primă informație internă legată de o legendă a întemeierii orașului București dar cu o altă variantă a acesteia; Paul Cernovodeanu, în „Magazin Istoric”, număr festiv cu ocazia „Lunii Bucureștilor”, a publicat articolul intitulat „Legenda” în care face următoarea precizare „Iar banul Mihai Cantacuzino se inspirase din lucrarea istoricului german Anton Fridrich Büsching, „Neue Erdbeschreibung” (O nouă descriere a lumii...) Vol I; apărută la Hamburg în 1754, - la rândul său era tributar raguzanului Giacomo di Pietro Luccari autor al unui Copiso ristretto degli annali di Ragusa, tipărit la Veneția în 1605. Ambele cărți au fost ignorate de Kleiner, căci, dacă le-ar fi cunoscut ar fi pus la îndoială legenda lui Bucur, contrapunându-i versiunea miticului fondator al Țării Românești, Radu Negru, versiune care circula în straturile mai culte ale societății”⁸

Începând cu publicația „Bukur. Istoria fondării Bukureștilor” din 1858 a lui Al. Pelimon⁹, „legenda s-a răspândit și a început să i se acorde un credit deosebit.”¹⁰ Și mai mult decât atât a adăugat și el noi date; astfel: „..., A. Pelimon, alcătuiește o adevărată legendă, scriind că Bucur (sau Radu) fiul lui Laiotă, sau Ladislav Basarab (sau Vlad I) un fiu de voievod din Țara Românească, trecând în Moldova, a cunoscut pe prea frumoasa Iliana, fata lui Bogdan Vodă, și după neîntrecute vitejii, în luptele împotriva Tătarilor, Bogdan i-a dat-o de soție. Și a venit Bucur cu ea la București. Iliana avea de sânt apărător, patron al său –care o scăpase nu o dată de Tătari – pe sf. Atanasie (Tănase), a căruia iconiță o purta totdeauna la gât. Bucur, soțul său, ridică biserica de pe colină și cavaler cum era, îi pune hramul sf. Atanasie, cel foarte apărător și de bine voitor, prea iubitei sale.”¹¹

astronomică, naturală și civilă” din 1935 „este primul care identifică presupusa ctitorie a legendarului Bucur cu modestul paraclis Sf. Atanasie, învecinat mănăstirii Radu-Vodă (...). El nu dă nici o explicație localizării pe care o face bisericii lui Bucur, în aprecierea înălțimilor de la Radu – Vodă. Ideea a fost transmisă tuturor călătorilor străini și firește autorilor autohtoni” – mențiuni aflate în articolul „Legend”a de Paul Cernovodeanu publicat în „Magazin Istoric” număr festiv cu ocazia „Lunii Bucureștilor”, București, iunie 1999, p.8-9.

8. Paul Cernovodeanu, „Legenda”, „Magazin Istoric” număr festiv cu ocazia „Lunii Bucureștilor”, București, iunie 1999, p. 8

9. Al Pelimon a preluat și amplificat a veche legendă intitulată Arătarea întâmplării fetei lui Bogdan voievod Țării Moldovei din anul de Hristo 1346 ce îl are ca autor pe de la Nicolae Horga (Popovici ori Popa Nica) care a fost publicată într-o culegere apărută la Buda în 1801, sub titlul Oglindă arătată omului înțelept, care cuprinde în sine vechile întâmplări cu pildă adusă, cumu-i de lipsă omului a se cunoaște și celui de aproape îngăduit a fi din înțelepciunea sa.

10. Nicolae Stoicescu, op.cit., p.178

11. Veniamin Pocitan Ploieșteanu, Biserica Bucur din capitală. Cu prilejul redeschiderii și sfințirii ei,

În anul 1869 Preotul Gr. Musceleanu a alcătuit o inscripție pentru lăcaș care presupune zidirea acestei biserici de către Mircea cel Bătrân, în anul 1416, înregistrând **ca adevăr o legendă¹² și de aici o serie întregă de noi probleme ce s-au dezbătut și se dezbate încă.**

„În sprijinul acestei din urmă ipoteze” Ionnescu-Gion precizează în „Istoria Bucureștilor” următorul pasaj: Preotul Gr. Musceleanu căruia Bucureștenii îi sunt datori mult, căci multe a scăpat din valorile uitării, prin calendarele și prin broșurile sale-care au slujit la mănăstirea Radu-Vodă din apropierea bisericii Bucur, poveștește că a fost martor ocular, când egumenul grec de la Radu-Vodă a ascuns inscripțiile atât ale mănăstirii Radu-Vodă, cât și ale bisericii Bucur, în temelia tinzii bisericii Radu-Vodă, când i-a făcut reparație și deși el, ca preot al bisericii, a protestat și a făcut multă vâlvă, pentru a opri dosirea acestor documente, egumenul grec, fiind puternic în țară, protestul preotului n’a avut nici un efect. Dânsul însă a copiat acele inscripții.

Itată inscripția bisericii Bucur, după această copie luată de dânsul:

«Io Mircea I Basarab, Domnul Țării Românești Duce al Făgărașului și biruitor al ținutului Dobrogei de peste Dunăre, la anul 6924(1416), a zidit biserica de zid, în locul celei de lemn a lui Bucur, în pădure pe movila de lângă Dâmbovița, cu Hramul Sf. Atanasie și Chiril, unde am pus oasele morților căzuți în tabara ce am avut cu Turcii, la Giurgiu Iulie 12»

24 iunie 1938, București 1938, p.17

12. Cf. N. Stoicescu op.cit., p.178; (O dovadă în plus că biserica actuală nu are nimic comun cu legendarul Bucur este faptul că nu a fost numită astfel decât după răspândirea legendei Iosif Genilie a fost profesor la colegiul Sf. Sava” iar în volumul său intitulat „Geografie istorică, astronomică, naturală și civilă” din 1935 este cel care face legătura (identifică) între presupusa ctitorie a legendarului Bucur cu modestul paraclis Sf. Atanasie învecinat mănăstirii Radu –Vodă. „El nu dă nici o explicație localizării pe care o face bisericii lui Bucur în aprecierea înălțimilor de la Radu-Vodă. Ideea a fost transmisă tuturor călătorilor străini și, firește, autorilor autohtoni. Localizează biserica Bucur în apropierea înălțimilor de la Radu – Vodă.

Paul Cernovodeanu, „Legenda”, „Magazin Istoric” număr festiv cu ocazia „Lunii Bucureștilor”, București, iunie 1999, p. 8

Al Pelimon a preluat și amplificat a veche legendă intitulată Arătarea întâmplării fetei lui Bogdan voevod Țării Moldovei din anul de Hristo 1346 ce îl are ca autor pe de la Nicolae Horga (Popovici ori Popa Nica) care a fost publicată într-o culegere apărută la Buda în 1801, sub titlul Oglindă arătată omului înțelept, care cuprinde în sine vechile întâmplări cu pildă adusă, cumu-i de lipsă omului a se cunoaște și celui de aproape îngăduit a fi din înțelepciunea sa.

Nicolae Stoicescu, op.cit., p.178

Veniamin Pocitan Ploieșteanu, Biserica Bucur din capitală, Cu prilejul redeschiderii și sfințirii ei, 24 iunie 1938, București 1938, p.17 și mai ales după 1869 , când a fost reparată și i s-a pus celebra pisanie alcătuită de preotul Gr. Musceleanu, care vorbește de existența bisericii din vremea lui Mircea cel Bătrân. Ea a fost întotdeauna Sf. Atanasie, din a doua jumătate a secolului al XVIII –lea, când a fost menționată în documente. – precizare publicată în Enciclopedia lăcașurilor de cult din București., p. 362)

Această inscripție (pisanie) - dacă dăm deplină crezare asupra veracității ei,- ne dă date destul de precise, mutând anul ridicării bisericii de zid, în locul celei de lemn a lui Bucur ciobanul, pe vremea lui Mircea cel Bătrân (1386-1418), unde s'au așezat «oasele morților căzuți în tabăra ce am avut cu Turcii la Giurgiu. Iulie 12». Într'adevăr, săpându-se în dosul altarului Bisericii, s'a descoperit o grămadă de oase, deasupra cărora sufletele pioase au așezat mai târziu, o cruce de lemn."¹³

În privința documentelor cartografice, în Planul Orașului București, întocmit de Rudolf Arthur baron von Borroczyn,1855, biserica este menționată cu numele BuKur.

Dar Nicolae Stoicescu menționează în Repertoriul Bibliografic al Monumentelor Feudale din București și alte date: „Din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, când începe a fi menționată în documente, bisericii i s-a spus întotdeauna Sf. Atanasie, nu Bucur; cu acest nume este trecută în planurile orașului din 1770, 1807 și 1828, așa îi spune Banul Mihai Cantacuzino, pe la 1774, o însemnare din 1802, care vorbește de dărâmarea clopotniței bisericii Sf. Atanasie, Dionisie Fotino la 1818, catagrafia din 1831 etc; într-o catagrafie din 1853 mai 10 este numită « biserica sf. Atanasie ce este afară de curtea mănăstirii », (Radu vodă).

După această catagrafie, la acea dată, biserica era spoită pe dinafară și pe dinăuntru, era acoperită cu șindrilă și avea o turlă mică de zid. În fața bisericii se afla un pridvor de lemn, în care se găsea clopotul. În aceeași situație se găsea și la 1863 dec.17, când se precizează că antreul de scânduri servea drept clopotniță.

Dacă la 1853 biserica se numea încă «sf. Atanasie ce este afară din curtea mănăstirii», în această catagrafie din 1863 dec.17 i se spune «biserica sf Atanasie, numită biserica lui Bucur».

Biserica a fost numită deci „Bucur” înainte de alcătuirea pisaniei din 1869, care înregistra drept adevăr o legendă pusă în circulație la începutul secolului al XIX –lea."¹⁴

De-a lungul timpului, actuala Biserica Sf. Atanasie și Chiril – „Bucur Ciobanul a trecut prin mai multe reparații; documente vechi menționează diferitele stări ale bisericii în raport cu etapele istorice pe care le-a străbătut, și a avut destul de multe de trecut.

Înainte de o primă reparație menționată la data de 11 iunie 1869, se pare că arăta așa: „Lăsată multă vreme în părăsire, ajunsese în ruină. Acoperișul se stricase, ploua într'însa. Crucea de deasupra turlei se strâmpase într'o parte, iar de jur împrejurul ei, numai ruini și bălării."¹⁵

În această situație preotul Gr. Musculeanu, “îngrijitorul bisericii Radu-Vodă (...) în urma izgonirii călugărilor greci din țară, ia măsurile trebuitoare pentru repararea bisericii Bucur (...) După terminarea reparației, așază în mijlocul bisericii, sub

13. Veniamin Pocitan Ploieșteanu, op.cit., p.15-16

14. Nicolae Stoicescu, op.cit., p.178- 179

15. Veniamin Pocitan Ploieșteanu, op.cit., p.23

policandru cel mare, o piatră albă în formă dreptunghiulară, în capul căreia așază următoarea inscripție, alcătuită de dânsul. Mircea Vodă I anu 1402 strămută capitala din Târgoviște în București. Biserica Bucur însă era fondată. Mircea Vodă puse oasele soldaților căzuți în resbelul cu turcii lângă bierică. Acum după IV secol și jumătate, se repară din fondul statului Românii fără a i se schimba figura primitivă, în alu III anu alu domniei Alteței Sale Carol I. Ministru de Culte fiind D-I Al. Crețescu, prin stăruința și antrepriza Preotului Grigore Musceleanu, curatorele bisericii Radu-Vod, 1869, Iunie 11”¹⁶

După această reparație Biserica „Bucur” dar și mănăstirea Radu-Vodă¹⁷ au avut de suferit în momentul în care s-a trasat, în 1870, strada Radu-Vodă. În această situație Biserica Bucur a avut nevoie de un zid de susținere în jurul său, zid ce există și astăzi.

„Pe la 1881 un oarecare Pantazi Ghica, care-și zice «delegatul ministerului», cercetând mai multe mănăstiri și biserici din țară, cu privire la Radu-Vodă zice: Reparațiuni sunt necesare să se facă radicalii, atât la biserică cât și la case, care sunt în desăvârșită stare de deteriorare în toate și amenință a cădea în ruine”¹⁸

Dintr’un proces verbal din «condica de inspecțiune», a bisericii Radu-Vodă, (...) se constată, la data de 20 August 1894, că «biserica Bucur și turla dela Radu-Vodă erau ruinate»¹⁹

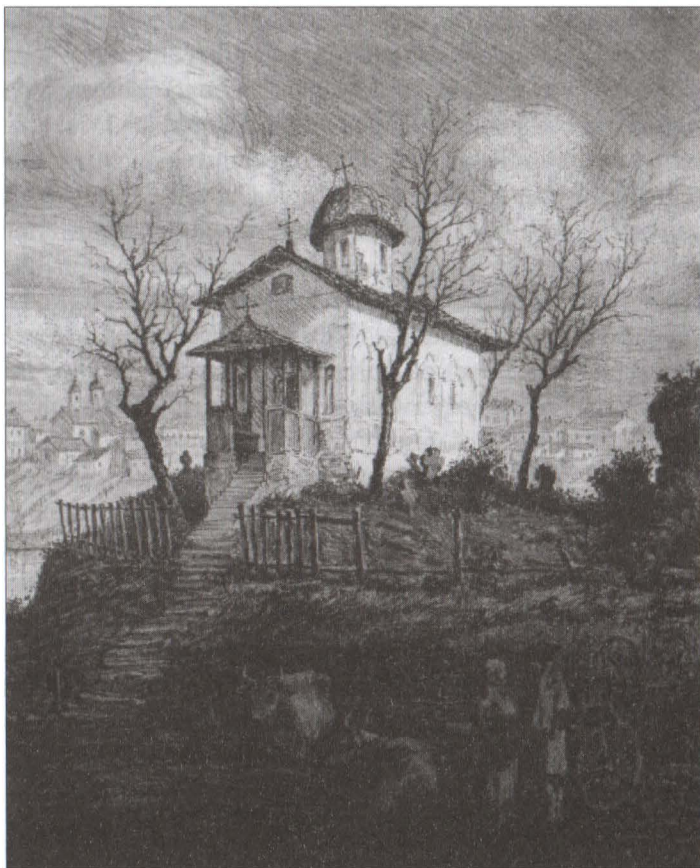
În cadrul colecțiilor de Artă Plastică, Tipărituri și Imprimare, Fotografii și Cărți poștale (aceasta din urmă colecție neexemplificată în acest articol) a Muzeului Municipiului București, prezența Bisericii Bucur și a Mănăstirii Radu – Vodă se

16. Idem, Mențiune a unei a doua inscripții, ce completează prima inscripție.

17. Mănăstirea Radu – Vodă – pe locul actualei biserici au mai existat alte două lăcașuri – o primă biserică probabil de lemn- atribuită domnitorului Mihnea cel Rău, (1508 – 1509), a două ctitoria domnitorului Alexandru al II –lea Mircea, zis Oaie Seacă (1568...1577) zidită în cadrul unui complex mănăstiresc împreună cu palatul domnesc. Data celei de a două biserici sau a zidirii complexului este controversată atribuindu-se anul 1568 sau 1574. Un prim document ce pomenește de această mănăstire este datat 5 iunie 1577. În 1587, la Mănăstirea Sf. Troiță, se înființează o bibliotecă. În 1595, în timpul domniei lui Mihai Viteazul, mănăstirea a fost puternic avariata, de oștile turcești ale lui Sinan Pașa, la retragerea acestora din orașul București, dând foc tuturor construcțiilor de pe colina ce fusese mai întâi ocupată și întărită cu fortificații suplimentare, biserica fiind transformată în moschee. „Pornind din 1615, din timpul lui Radu Mihnea (de la acesta derivând și numele actual al mănăstirii numele cel poartă biserica) și până în 1625 când domn era Alexandru al II lea Coconul. Ansamblul mănăstiresc este refăcut. Reparații și restaurări sau făcut și în anul 1714 și au continuat în general continuu mai ales după diferite calamități cum ar fi cutremurele. Dintre acestea cele mai importante au fost în 1804, 1859 -1864- introducerea unor elemente noi. În 1857 Titu Maiorescu ca ministru al Cultelor aprobă dărâmarea incintei fostei mănăstiri - lucrare ce este îndeplinită prin aruncarea în aer a construcțiilor. Reparații s-au făcut și în 1933 și ample lucrări de restaurare între anii 1969 -1974. Din 1998 așezământul a fost reactivat cu statut mănăstiresc.

18. Veniamin Pocitan Ploieșteanu, op.cit., 24

19. Idem

1

pot exemplifica prin imagini majoritatea dintre ele însă fiind cunoscute publicului. (Imaginile 1,2,3)

În 1893, lângă biserica Radu-Vodă, s'a înălțat din temelie, de către minister, clădirea măreață „Internatul Teologic”. Acest internat a adăpostit până la începutul anilor 2000 seminarul Teologic al Arhiepiscopiei Bucureștiului²⁰.

Revenind la biserica Bucur, deși reparată la 1869, în 1901 biserica era ruinată în interior, avea turla aplecată, fiind închisă – din această pricină – multă vreme. A fost restaurată de arhitectul Grigore Cerchez, în anii 1909 -1910, când i s-a reparat zidăria crăpată, s-au restaurat pridvorul, turla și bolta, s-a refăcut acoperișul și s-au făcut

20. Lucia Stoica, Neculai Ionescu –Ghinea, Enciclopedia lăcașurilor de cult din București, Bisericile ortodoxe, vol I, Editura Universalja 2005, p.359
www.muzeulbucurestiiului.ro / www.cimec.ro

2

3

tencuieli în interior și exterior.”²¹ În Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice se face următoarea precizare „La biserica Bucur – Lucrarea a fost dirijată de d. Gr. Cerchez, membru al Comisiunii. S’au subzidit temeliile, s’a reparat și țesut zidăria crăpată și stricată, s’a restaurat pridvorul de șarpantă care era ascuns într’o paianță adăugată în urmă, s’a refăcut acoperișul bisericii, s’a restaurat turla, care se lăsase cu totul, s’a refăcut bolta interioară a bisericii, în sfârșit s’a reparat tencuielile din afară și din lăuntru, s’a închis apoi șantierul, urmând ca lucrarea să se termine în campania anului curent.”²²

Anterior acestei restaurări din perioada 1909-1910, în cadrul Buletinului Comisiunii Monumentelor Istorice este precizat „Restaurarea acestei Biserițe e o veche preocupare a Comisiunii. N’a putut fi însă rezolvată din cauza lipsei de mijloace. Dar cum în timpul din urmă a fost solicitată atât de Cancelaria Mitropoliei cât și de Direcția Internatului Teologic, Comisiunea s-a văzut îndemnată a apela la ajutorul Primăriei Capitalei – pentru care acest monument prezintă un deosebit interes, dat fiind că de dânsul e legată însăși legenda întemeierii orașului București – spre a pune la îndemână mijloacele pentru restaurarea eventual reedificarea ei.”²³

După restaurarea amintită mai sus, au început să fie discutate alte probleme referitoare la situația Bisericii Bucur, astfel, în 1913, s-a cerut „Să se ia măsuri pentru completarea zidului de împrejmuire la biserica Bucur din Capitală”²⁴ apoi „S’a cerut deviz părintelui Damian pentru restaurarea bisericii Bucur”²⁵ și „S’au cercetat și discutat devizele pentru pictura bisericii Bucur, stabilindu-se suma (...) pentru această lucrare”²⁶. După o perioadă în care s-a pus problema pictării acestei biserici „Comisia crede că pictarea bisericii nu mai este necesară”²⁷. La 1918, biserica Bucur nu mai dispune de unicul său clopot, recuperat dintr-un depozit al armatei române, după capturarea lui de la germani (...) al căror obicei era de a transforma în obuze orice fel de captură metalică de asemenea greutate. După război nu vor mai exista fonduri pentru renovarea bisericii.²⁸

Următoarea reparație este în anul 1931, atunci pe lepedea de piatră pusă în 1869 de preotul Musceleanu s-a adăugat o nouă inscripție “Restaurată în septembrie 1931 de familiile Ștefan Palaghiță teolog și Ioan Udriou C.F.R. cu binecuvântarea

21. Nicolae Stoicescu, op.cit, p.179

22. Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București, 1911, p.90

23. Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București, 1908, p. 178

24. Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București, 1913, p54

25. Ibidem, p.200

26. Ibidem, p.202

27. Dragoș Carcica, Biserica lui Bucur Avatarurile unui monument -1913-1940, București Materiale de istorie și Muzeografie XXIII, București, 2009, p.275

28. Idem

Primului Patriarh al României D.D.Dr. Miron Cristea și sub îngrijirea D.Dr. I. Matei și a preotului Dr. I.Felea.”²⁹

„Inscripțiile de mai sus arată, ca s’a făcut reparații, fără a se arăta însă, ce anume reparații s’au făcut. De sigur că au fost mai mult reparații de întreținere, ca să nu se ruineze cu totul, acest monument de rară prețuire, pentru Capitală. Afară se vede, că a fost curățită și acuperită cu șindrilă.

În interior a fost văruiată în alb, peste tot, și lăsată, fără străni și fără cele necesare cultului divin. Nu-i trecea prin minte nimănui, că se va redeschide vreodată. Dintre obiectele vechi de valoare, însemnăm ușa dele intrare, artistic sculptată și catapeteasma, care poartă pe dânsa icoane vechi, de peste 200 de ani, păstrate bine până astăzi”.

Comisiunea monumentelor istorice apreciind însemnătatea ei, a înconjurat-o de zid, de jur împrejur, priveghind pentru conservarea ei, în forma veche originală, fără nici un adaos, care i-ar micșora valoarea. Cu această ocazie s’a desființat și scara care urca din Splaiul Unirii spre biserică, rămânând numai intrarea dinspre Radu-Vodă.”³⁰

Înainte de redeschiderea bisericii din anul 1939, Veniamin Pocitan Ploieșteanu în cartea sa, face o descriere cu localizare în teritoriu a bisericii și a locurilor înconjurătoare deosebit de inerentă și corespunzătoare timpurilor respective: “Din toate părțile, movila este încinsă cu ziduri de piatră și cărămidă; iar în partea din spre Splaiul Unirei, zidul este făcut din blocuri de ciment și mai înalt, ca în celelalte părți. Odinioară movila aceasta, pe care este așezată bisericuța, era una cu movila pe care stă biserica Radu-Vodă (...). La alinierea străzilor și stabilirea nivelului s’a tăiat movila în două, rămânând o parte mai mare pe care stă așezată biserica Radu-Vodă; iar pe cealaltă mai mică, se află Biserica Bucur. Movila cu bisericuța pe dânsa, se mărginește spre răsărit cu Splaiul Unirii, de lângă Gheiu Dâmboviței (...) la apus cu strada Radu-Vodă (după nr. 31) (...) spre Miază Noapte cu proprietatea moștenitorilor Toma A. Keale, pe o linie dreaptă de 29,34 m iar spre cazarma postului de pompieri, pe o linie frântă de 29,84 m. În partea aceasta zidul despărțitor este dărâmat în câteva locuri”³¹. Acest zid aflat spre cazarma postului de pompieri va crea probleme datorită deteriorării sale și amenințării cu prăbușirea, solicitându-se repetat dărâmarea sa. Și după marele cutremur din 1940 problema dărâmării zidului era încă actuală.

Redeschiderea și Restaurarea Bisericii se va face în anul 1938 după ce biserica va primi o serie de lucruri necesare desfășurării activității, astfel: „La începutul anului 1938, mai înainte de sfintele Paști, parohul bisericii Radu-Vodă, mijlocește către arhiepiscopia Bucureștilor, (cu nr. 63 din 6/III/1938, arătând că «în permanență, fiind

29. Veniamin Pocitan Ploieșteanu, op.cit., p.25, A treia inscripție.

30. Veniamin Pocitan Ploieșteanu, op.cit., p.25

31. Ibidem, p.26-27

rugat, cu insistență de mulțimea vizitatorilor, pentru redeschiderea sfintei bisericuțe Bucur – filiala bisericii parohiale Radu-Vodă – spre a putea săvârșii (slujbe pentru binecredincioșii creștini)» (...) Aduagă apoi, că i s'a promis și un clopot, din partea unui clopotar din vecinătate, precum și multe odoare trebuitoare săvârșirii cultului dumnezeiesc.³² După acest raport Arhiepiscopia Bucureștilor „cu adresa nr. 24 din 21 aprilie 1938 face intervenție către Comisiunea Monumentelor istorice”³³ pentru a cerceta...! dacă este posibilă redeschiderea bisericii.

„La această adresă Comisiunea Monumentelor Istorice (cu nr.777, din 27 Mai 1938) răspunde: (...) La adresa I.P.S. Voastre, nr.4274 din a.c. avem onoarea a vă aduce la cunoștință, că se aprobă de Comisiunea monumentelor istorice, deschiderea sfintei bisericuțe Bucur din București, spre a fi redată cultului (...) Pe această adresă, Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit-Patriarh, pune înalta sa rezoluție, încredințând această Sfântă Biserică Frăției „Patriarhului Miron,, care prin preoții ei misionari, să poarte de grijă, ca să slujească în această biserică, toate slujbele bisericesti.”³⁴

„Îndată, după obținerea aprobării Înaltei Chiriarhii, s'au luat măsurile de urmare. Mai întâi, s'au procurat sfinte odoare și veșminte bisericesti: precum și toate cele necesare unui sfânt locaș. Credincioșii au oferit, cu mare dragoste, cele de trebuință în interiorul bisericii. În afară s'a așezat clopotul dăruit de către clopotarul din apropiere (...) când biserica a fost gata, înzestrată cu cele de cuviință, Frăția a luat măsurile trebuitoare, penru a i se face slujba sfințirii”³⁵ După toate acestea slujba Sfințirii și odată cu ea redeschiderea Bisericii se va oficia pe 24 Iunie 1938.

Structura clădirii bisericii „Bucur”a mai suferit și după această redeschidere: în urma cutremurelor și a interperțiilor vremurilor.

Între anii 1953-1954 s-au efectuat săpături arheologice la Radu Vodă și Bucur. Astfel, la 28 iunie 1953 va începe campania în așa numitul -„Punctul de la Biserica Bucur”.

„Scopul lor a fost pe de o parte de a controla dacă tradiția ridicării acestei biserici, legată de numele legendarului Bucur, se sprijină pe o realitate istorică, iar pe de altă parte, a se vedea ce raporturi au existat între această înălțime și cea de la Radu-Vodă, unde s'au executat săpături ample.

În vederea atingerii obiectivului propus, s'a întocmit un plan adecvat terenului restrâns din jurul bisericii, avându-se în vedere în același timp problema evitării deteriorării monumentului istoric, care este însăși biserica Bucur. Pentru aceasta s'a

32. Ibidem, p.27-28

33. Ibidem, p.28

34. Ibidem, p.29

35. Idem

ținut seama de recomandările arhitecților specialiști.

De aceea șanțurile au fost trasate nimei pe teritoriul liber. Astfel s'au trasat șase șanțuri și anume: ³⁶ - "șanțul I pe latura de Nord a bisericii, (...), căzând perpendicular pe latura de Nord, a altarului. Șanțul a fost prelungit pe o înălțime de 1,80 m, până la temelia bisericii. Pe partea de Vest a șanțului s'a efectuat caseta A(...).

Șanțul II s'a făcut pe latura de Sud a bisericii, (...). El cade perpendicular pe naosul bisericii. Pentru lămurirea unei gropi de mormânt a fost necesară lărgirea șanțului prin caseta a.

Cele două șanțuri (I și II) urmăreau să dea o secție Nord-Sud, pe restul înălțimii, din două puncte diferite. Pentru a obține de asemenea o secțiune Est - Vest, s'a trasat șanțul III, de-a-lungul laturii de Sud a bisericii, la o depărtare de 3 m dela temelia acestuia (...). La capătul de Est s'a procedat la efectuarea casetei A (...), cu scopul de a studia prezența unor pari de lemn aici într'o linie aproape dreaptă.

Pe panta din spre strada Radu-Vodă, cu punctul de plecare de pe peretele de vest al șanțului II, s'a trasat șanțul IV, (...). Acest șanț prelungește, cu o ușoară deplasare spre Sud, șanțul III. În felul acesta s'a obținut o secțiune SV pe întreg terenul cuprins între zidurile-parapet ale bisericii.

În spațiul liber de la Nord de tinda bisericii, (...) s'a efectuat șanțul V, care s'a p relungit le capătul de Sud, până la temelia Bisericii, căzând perpendicular pe zidul nordic al pronaosului. Scopul acestui șanț a fost de a stabili legătura cu șanțul II și a obține astfel o secțiune Nord-Sud, între cele două ziduri înconjurătoare ale bisericii, întreruptă, desigur, pe o ditanță de 6 m de clădirea bisericii. În legătură cu șanțul V s'a trasat caseta V A.

Pe latura de Nord a bisericii, unde terenul mai permitea o secțiune paralelă cu axul Est - Vest al bisericii, s'a făcut aici șanțul VI, (...). Pentru 1954 s'a prevăzut un sondaj care să facă legătura directă pe teren cu sectorul dela Radu Vodă, peste strada Radu Vodă.

Adâncimea până la care s'a în săpăturile efectuate este cuprinsă între 2,50 - 6,80 m, cea mai mare adâncime reprezentând sondajele de control în pietrișul terasei Dâmboviței."³⁷

Concluziile și prezentarea descoperirilor arheologice din campania 1953-1954 au adus o serie de lămuriri legate de etapele istorice prin care a trecut această zonă³⁸, astfel:

„Săpăturile de la biserica Bucur au arătat că pe înălțimea de acolo s'a desfășurat într'adevăr viața istorică în legătură strânsă cu ceea ce s'a petrecut pe colina Radu

36. Săpături arheologice, 1953 (Punctul de la Biserica Bucur), p.450

37. Ibidem, p.450-452

38. Cu precizarea prezentă si în text ca aceste șanțuri au fost trasate doar pe teritoriul liber, pentru a nu afecta biserica:.

Vodă, așa cum o arată și izvoarele istorice. Cele mai vechi urme de cultură materială se plasează în ultimele trei secole î.e.n. Perioada prefeudală este documentată prin materiale sporadice. Deocamdată nu se poate spune cu certitudine dacă în secolele XIV și XV au existat acolo așezări omenești Totuși prezența unor gropi de bucate, a unor bordee și vetre indică și o locuire mai veche decât sfârșitul secolului al XVI lea. Noi presupunem că aici au existat, ca și pe înălțimea de la Radu Vodă, puncte locuite și în secolele XIV și XV. Secolul al XVI este în schimb bine documentat prin elemente de cultură materială, bordee și vetre. Stratigrafic se dovedește de asemenea că înălțimea a fost locuită și în secolul al XVII-lea și parțial al XVIII lea, când s'a clădit probabil bisericuța destinată a fi bolnița mănăstirii Radu Vodă și când înălțimea a încetat a mai fi locuită.”³⁹

Nu s'a descoperit nici o cărămidă de tipul celei cu data 1743, găsită pe la sfârșitul secolului trecut de Gr. Tociescu⁴⁰, dar pe baza observațiilor făcute în timpul săpăturilor s'a ajuns la concluzia că bisericuța nu poate fi mai veche de a doua jumătate a secolului al XVIII –lea.⁴¹

Nu s'a găsit nici o urmă a vreunei biserici de lemn și nici „zidării”, a căror vechime să ne ducă până la Mircea cel Bătrân, care după o „înscripție” inventată de preotul Gr. Musceleanu în secolul trecut, ar fi ridicat o biserică de zid pe locul celei de lemn, făcută de legendarul cioban Bucur. Cercetarea arheologică întocmai ca și în izvoarele scrise nu confirmă datele legendei închipuite de Al. Pelimon și nici existența presupusei înscripții.⁴²

A scăpat de demolare în timpul regimului comunist (actual se pot aduce noi informații despre cum a fost „uitată” de demolare această biserică).

În cadrul Enciclopediei lăcașurilor de cult vol I este prezentată înfățișarea Bisericeții Bucur înaintea restaurării dintre anii 2007-2010, „Bisericuța ne uimește prin simplitatea și modestia sa, apropiate unui lăcaș arhaic, cu înfățișarea grațioasă, și bune proporții. Are dimensiunile în plan de 13,55 x 6,20 m, cu înălțimea la streășină de 5 m. Șase stâlpi înalți din lemn cioplit îi susțin arcadele trilobate ale pridvorului ce îi dau înfățișarea de prispă a unei case țărănești. În prezent acesta este închis cu geamlăc. Acoperișul de șindrilă (Ulterior șindrila s-a înlocuit cu tablă) are o streășină lată. Imaginea specifică i-o dă turla mică, cu acoreriș în formă de căciulă sau ca de ciupercă. Ușa de intrare și ferestrele au ancadramente din piatră sculptată care datează de la 1909-1910, când a fost restaurată de arh. Gr. Cerkez. Fațadele au un singur registru decorat cu arcaturi trilobate, zugrăvite în alb. Pe pereții vâruți ai

39. Ibidem, p.458

40. Idem

41. Idem

42. Idem

interiorului sunt puse numeroase icoane vechi și șervete cu broderii țărănești. Tâmpla de lemn este cioplită cu brăuri late având motive florale și are trei șiruri de icoane. Stranele din lemn masiv, rabatabile, au o tăietură specială, fiind gândit de arh. Anghel Marcu, în 1986.⁴³

4

Expertul arheolog Sergiu Iosipescu și Specialistul arheolog Raluca Iosipescu au fost cei care au realizat cercetarea arheologică în cadrul acestei restaurări și din informațiile furnizate cu generozitate se poate afirma că: Șanțul de fundare al bisericii are adâncimea maximă de 2,75 m fiind ușor albiat. El străbate pământul de umplutură și atinge partea superioară a nivelării cu pământ galben nisipos.

În jurul temeliei s-a construit o centură de beton, situată la cca 20 cm sub nivelul actual, lată de 40 cm și groasă de cca 20 cm.

Ceea ce ridică un serios semn de întrebare în cadrul stratigrafiei este prezența, la -0,75 m sub nivelul actual, plecând de la temelie, a unei lamele de moloz și cărămizi extinse la o depărtare de peste 2,25 m de șanțul de fundație, lamelă care este marcată și către extremitatea nordică a secțiunii, de un strat de pietre. Acest strat de moloz nu poate fi interpretat decât fie ca nivelul de călcare al constructorilor actualei biserici, fie ca un nivel de demolare. Stratul superior acestei lamele reprezintă depunerea posterioară construcției actuale a bisericii.

În concluzie biserica Sfântul Atanasie și Chiril - Bucur este înălțată pe un piemont al terasei superioare a văii Dâmboviței care cuprindea inițial ambele coline Radu Vodă și Bucur. Tăierea lor și transformarea colinei Bucur într-o înălțime izolată s-a datorat șanțului ce înconjură palanca lui Sinan pașa, prin care ulterior s-a trasat strada Radu-Vodă.

Biserica a fost construită într-un sit unde urmele arheologice încep în perioada elenistică (sec. III-II a. Hr.) și se continuă în epoca medievală (sec. IX-X, XV) și modernă (sec. XVI-XIX).

Datarea precisă a primului edificiu ridicat aici rămâne încă o chestiune a cărei dezlegare arheologică depinde de săpături și sondaje întreprinse la N de altar și la S de pridvor și cu deosebire în interiorul bisericii. În cadrul lucrărilor de restaurare, includerea în proiect a acestor cercetări se impune de la sine. Domnul Iosipescu a mai adăugat că nu s-au găsit urmele nici unei biserici anterioare din lemn și că, deși valoroase, cercetările întreprinse în 1953-1954 s-au realizat în spațiul exterior.

Preotul paroh al Bisericii „Bucur Ciobanul”, părintele Bărbulescu Ionuț, ne-a oferit o serie de informații și imagini referitoare la lucrările de restaurare și consolidare a bisericii, precizând că observațiile arheologice și arhitectonice inedite au fost realizate de expert arheolog Sergiu Iosipescu, specialistul arheolog Raluca Iosipescu, arhitect Șerban Popescu Dolj și pentru structura de rezistență, - inginer Teodor Brotea.

Din vara anului 2007 au fost începute ample lucrări de consolidare și restaurare a bisericii și a colinei pe care biserica se află amplasată. Această colină ce are cca 7 m înălțime se afla în pericolul de a se prăbuși spre răsărit (spre Splaiul Unirii). În această situație, s-a impus consolidarea ei prin efectuarea a 160 de foraje, în care au fost turnați 150 de piloni de beton armat, restul forajelor fiind umplute cu pietre pentru drenarea apelor pluviale. Pilonii dispuși în grupuri de câte 16, din 10 în 10 m pe toată întinderea colinei, au fost „legați” în partea lor superioară (la aproximativ 90 cm, sub nivelul pământului de pe colina bisericii) printr-o centură de beton.

În ce privește biserica, consolidarea acesteia a fost necesară întrucât zidurile laterale ale ei s-au îndepărtat în partea superioară și au crăpat amenințând cu prăbușirea, din cauza greutateii turlei. S-a impus astfel consolidarea bisericii prin efectuarea a 16 foraje verticale, a 5 centuri de beton armat - orizontale, prin rețeseri de cărămizi, injectarea crăpăturilor, subzidiri și prin refacerea turlei pe structură metalică. Alături de aceasta s-a realizat acoperirea bisericii cu șifă și s-au restaurat: ușa de stejar sculptat de la intrare, stâlpii din interior și mai ales catapeteasma. Astfel, s-a încercat readucerea acestui lăcaș - reprezentativ pentru istoria Bucureștilor - la înfățișarea pe care a avut-o în vechime.

În ceea ce privește vechimea bisericii, preotul paroh a precizat câteva informații în legătură cu acest aspect: catapeteasma datează din 1704-1705. Este semnalată prezența unei icoane a Sf. Ioan Botezătorul, datată 8 februarie 1704/1705, menționată și în

Enciclopedia Lăcașurilor de cult, vol I. O altă icoană a Sf. Arhidiacon Ștefan, ce făcea parte din ușa diaconească, datează din anul 1705. În cadrul cercetărilor arheologice din timpul ultimei restaurări s-a constatat că adâncimea fundațiilor bisericii este de cel puțin 3,33m, iar înălțimea zidurilor este de doar 4,74 m, (ridicându-se semne de întrebare cu privire la mărimea acestei fundații în raport cu înălțimea zidurilor). Sub fereastra altarului, la 2,5 m, există un arc (cărămizi așezate în plan vertical) ce poate fi fereastra unei alte biserici, sau o boltă pentru descărcarea greutății. Există un zid

5

medieval din piatră de carieră, cu arce frânte, spre răsăritul colinei, cu doi metri sub nivelul actual al pământului ce confirmă că nivelul pământului a fost înălțat de-a lungul timpului cu doi metri. La acestea se adaugă și descoperirea cu pilejul lucrărilor de înlocuire a lespezilor de piatră ale scării centrale ce urcă drept spre biserică (la aproximativ 2 metri sub cota 0) a unei scări formate din trei trepte de piatră.

Preotul a reamintit și de vechea pisanie păstată între lespezile de piatră din interior.

Poate următoarele cercetări vor aduce la lumină și alte aspecte din istoria acestei biserici din istoria acestei biserici.

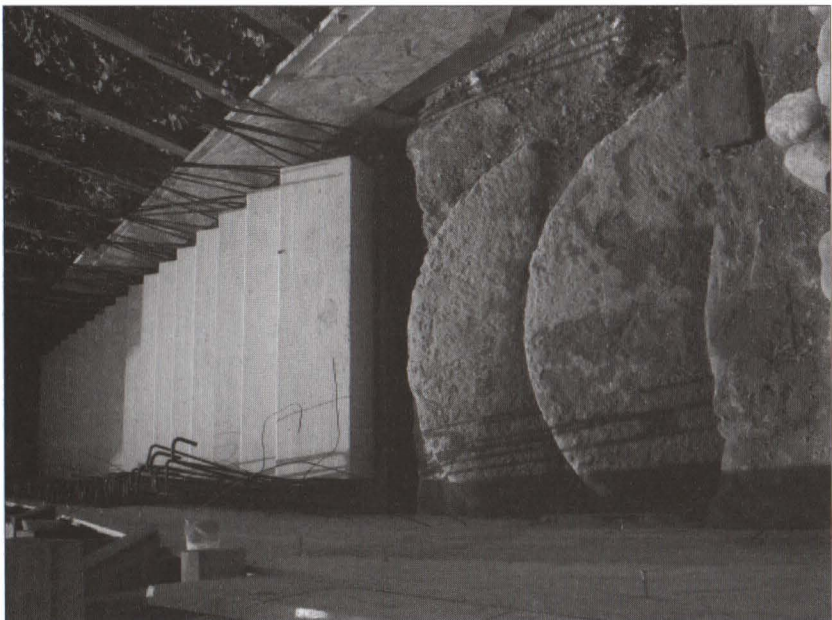
6

7

8

9

Foto 10

Foto 11

Ilustrații:

1 - Biserica Bucur – Colecția Tipărituri și Imprimare a M.M.B.

2 - Biserica Bucur – Colecția Tipărituri și Imprimare a M.M.B.

3 - Biserica Bucur – Colecția Tipărituri și Imprimare a M.M.B.

4 - Biserica „Bucur Ciobanul” înainte de începerea lucrărilor de restaurare a bisericii și consolidare a colinei (lucrări ce s-au desfășurat între anii 2007-2010) (din arhiva părintelui paroh Ionuț Bărbulescu).

5 - Biserica Bucur după restaurare (din arhiva părintelui paroh Ionuț Bărbulescu).

6 - Aspect din timpul lucrărilor de restaurare ale turlei (din arhiva părintelui paroh Ionuț Bărbulescu).

7 - Consolidarea colinei (din arhiva părintelui paroh Ionuț Bărbulescu).

8 - Consolidarea colinei (din arhiva părintelui paroh Ionuț Bărbulescu).

9 - O veche scară formată din pietre de moară aflată sub treptele actuale (din arhiva părintelui paroh Ionuț Bărbulescu).

Foto 10 - Consolidarea zidului bisericii (din arhiva părintelui paroh Ionuț Bărbulescu).

Foto 11- Aspect din timpul lucrărilor de consolidare (din arhiva părintelui paroh Ionuț Bărbulescu).

SUMMARY

Bucur's Church is an emblematic architectural presence in Bucharest, traditionally connected to the name of Bucur, the legendary founder of the town. The article presents the results of archaeological investigations undertaken during the restoration works.